

Nuorisotyö muutoksessa? Katariina Soanjärvi nuorisotyön villin kentän kesyttäjänä

Katja Komonen

Soanjärvi, Katariina 2011. Mitä on ammatillinen nuorisotyö? Nuorisotyön villiä kenttää kesyttämässä. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 413. Jyväskylän yliopisto. 173 s.

Katariina Soanjärven väitöstutkimus on kunnianhimoinen pyrkimys jäsentää niin ammatillisen nuorisotyön historiaa kuin sen nykyistä paikkaa 2000-luvun kulttuurisessa maisemassa. Nuorisotyön merkityksellistä ydintä etsitään tutkimuksessa pääsääntöisesti nuorisotyön sisäisistä ammatillisista keskusteluista, joissa korostuvat niin nuorisotyön traditiosta kumpuavat nuoren kohtaamisen, kasvun ja kasvatuksen teemat kuin ajankohtainen valtiollinen ohjaus ja sille annettavat tulkinnat.

Tutkimuksen lähtökohtamaisemana avautuu varsin perinteinen kuva ammatilliseen nuorisotyöhön: toimintaa kuvataan (yhä) leimaavan jonkinlaisen selkiintymättömyyden sekä identiteetin epämääräisyyden ja sirpalemaisuuuden. Tästä syystä nuorisotyön avaaminen toisille ammattilaisille ja jopa nuorisotyöntekijöille itselleen on haasteellista. Työn kuormittavuuden helpottamiseksi, monialaisen yhteistyön parantamiseksi sekä työn oikeutuksen ja alan arvostuksen ja sitä kautta myös resurssien lisäämiseksi ammatilliselle nuorisotyölle peräänkuulutetaan ”kentällä” pedagogista, teoreettista ja käytännöllistä jäsenystä.

Tätä pedagogista ja teoreettista jäsenystä – tai vähintäänkin työn perustehtävän, ehkä myös identiteetin, mielen ja merkityksen näkyväksi tekemistä – Soanjärvi lähtee työssään hakemaan ”kesyttämiseksi” kuvaamallaan metodilla. Jo kesyttämistyön lähtökohdat ovat olleet haasteelliset. Kuinka asettaa selkeisiin raameihin työ, joka ei rakennu sosiaalisessa tyhjiössä vaan sijoittuu aina tiettyyn aikaan ja paikkaan ja jota rajaavat ja muokkaavat erilaiset historialliset tapahtumat, kulttuuriset arvot sekä nuorten elämässä tapahtuvat muutokset? Konstruktivistisen näkökulman mukaan nuorisotyötä rakennetaan jatkuvasti uudelleen ja siitä käydään eri toimijoiden välillä neuvotteluja ja jopa kamppailuja. Moniääniset nuorisotyön ideat siis elävät ja kehittyvät.

Nuorisotyön paikkaa haettaessa tutkimuksessa liikutaan erilaisissa suhteissa, joita lukija erottaa ainakin kolme: nuorisotyön(tekijän) suhde nuoreen, nuorisotyön suhde toisiin ammattikuntiin ja nuorisotyön suhde valtiolliseen ohjaukseen. Kiinnostavaa on, että itsemääräyksen lisäämisen matkalla Soanjärvi tulee nostaneeksi esiin näissä suhteissa kimpun dilemmoja, joiden äärelle pysähtyminen onkin ehkä hedelmällisempää kuin ehjän kokonaiskertomuksen rakentaminen.

Nuorisotyöntekijöiden ja nuorten välisen ammatillisen kohtaamisen katsotaan ensinnäkin muodostavan nuorisotyön ytimen. Suhteessa nuoreen Soanjärven haastattelemat nuorisotyöntekijät itse kokevat olevansa kasvattajia. Kasvatuksen tehtävänä on lisätä nuoren kykyä tuntea niin itseään kuin omaa paikkaansa erilaisissa yhteisöissä ja laajemmin yhteiskunnassa. Vain kasvatuksen kautta nuoren katsotaan valtautuvan oman elämänsä aktiiviseksi toimijaksi. Toisaalta nuorisotyölle asetetaan myös paineita ottaa vastuulleen ongelmalliset nuoret eli puuttua nuoren syrjäytymiskehitykseen. Tämä nuorisotyön kaksinaisuus on ollut läsnä sen koko historian ajan, joskin nuorisotyön kontrolloiva ja sopeuttava funktio on entisestään korostunut.

Nuorisotyö toimii esimerkiksi kauppakeskuksissa toimiessaan yhä vahvemmin erilaisten julkisten tilojen kontrolloijana. Lisäksi nuorisotyölle asetetaan nuorisotakuun hengessä, etsivän nuorisotyön ja työpajatoiminnan kautta, yhä enemmän nuorten kontrollointiin viitattavia tehtäviä. 2000-luvun nuorisotyö on siten toimintaa, jonka ammatillinen missio on seistä nuorten rinnalla ja vahvistaa heidän omia resurssejaan. Toisaalta nuorisotyöhön liittyy kontrollitehtävä silloin kun nuoret eivät käytä vapauttaan yhteiskunnan näkökulmasta oikein.

Moniammatillisuutta on alettu nuorisotyössäkin korostaa voimakkaasti vuosituhaten vaihteesta alkaen. Nuorisotyön itseymmärrystä rakennetaan siten myös paikantamalla työtä ja toimialaa suhteessa muihin toimijoihin. Moniammatilliseen yhteistyöhön ladataan tästä näkökulmasta Soanjärvenkin haastattelemien ammattilaisten keskuudessa paljon odotuksia. Odotusarvona on, että tällöin nuorisotyö saisi selkeän paikan ja aseman osana nuorten hyvinvointiverkostoa.

Suhde moniammatillisuuteen on kuitenkin todellisuudessa vielä epämääräinen. Esimerkiksi Soanjärven haastattelemat nuorisotyöntekijät kiteyttävät moniammatillisuuden merkityksen lähinnä asiakkaiden poluttamiseksi. Samalla he pohtivat, että vahva nojautuminen selkeämmin tunnustettuihin toimialoihin saattaa hävittää jotain nuorisotyön peruslähtökohdista. Yhteistyön pelätään siten heikentävän nuorisotyön painoarvoa ja vievän muutoinkin vähäisiä resursseja tai jopa aiheuttavan niiden katoamisen ja itsenäisyyden menettämisen. Tämänäköinen asennoituminen voi johtaa käytännössä pahimmillaan siihen, että nuorisotyö ei pyrikään asettumaan osaksi moniammatillista verkostoa vaan erottautumaan siitä. Tällainen asetelma on nuorisotyön historian aikana ollut tunnistettavissa ainakin suhteessa opetustoimeen: nuorisotyö on peilautunut koulujärjestelmän virallisuudelle vastakkaiseksi, yksilölliseksi, turvalliseksi ja luovuuden kukoistukseen pyrkiväksi epävirallisuuden tilaksi. Tätä eroa on toki viime vuosien aikana yritetty (esimerkiksi koulunuorisotyön hengessä) kuroa umpeen – siinä vielä kokonaan kuitenkin onnistumatta.

Helppo ei tunnu olevan myöskään nuorisotyön ja valtiollisen ohjauksen välinen suhde. Nuorisotyön ammatillistuminen on vahvistanut valtiollista ohjausta – tai sitten valtiollinen ohjaus on vauhdittanut alan ammatillistumiskehitystä. Joka tapauksessa EU:n ja kansallisen tason poliittinen, informaatio- ja resurssiohjaus sekä lainsäädäntö asettavat yhä vahvemmin erilaisia suuntaviivoja ja tehtäviä nuorisotyölle. Vaikka yleisellä tasolla nuorisotyön organisaatiot näyttävät ottaneen erilaiset virallisuudessa (kuten laissa, asetuksessa ja erilaisissa asiakirjoissa) julkilausutut tehtävät osaksi omaa virallista puhettaan, ”kentän” tasolla näyttää esiintyvän myös julkipuheen vastustusta ja irtiottoja. Vaikuttaakin, että nuorisotyön julkilausut tavoitteet eivät aina kohtaa nuorisotyön itseymmärrystä tai kasvatustoiminnan arkea.

Hyvänä esimerkkinä voidaan mainita nuorisotyöntekijöiden suhde nuorisopolitiikkaan, joka tuntuu Soanjärvenkin tutkimuksen mukaan olevan enemmän kuin ongelmallinen. Nuorisopolitiikka nuorten elinolojen kehittämisenä on jäänyt jokseenkin irralliseksi nuori-

sotyön arjesta. Vaikka nuorisopolitiikka mielletään osaksi nuorisotyötä, strategisen tai edes kokonaisvaltaisen nuorten hyvinvoinnin edistämisen kiinnittäminen omaan työhön tai nuorten kohtaamiseen tuntuu olevan vaikeaa. Sama asetelma on tunnistettavissa myös nuorisotyötä koskevan tutkimuksen tai tiedontuotannon saralla. Alaa koskevaa tiedonmuodostusta katsotaan tarvittavan, mutta oma rooli ei hevin taivu oman työn tutkivaksi kehittäjäksi.

Edellä kuvattujen dilemموjen osalta Soanjärven tutkimus palautuu pitkälti kysymykseen nuorisotyön dialogisuudesta. Koska nuorisotyö on yhteiskunnallinen instituutio, nuorisotyöntekijöiden ja nuorten väliset (sen enempää kuin nuorisotyön ja muiden ammattikuntien) kohtaamisen tavat ja roolit eivät ole yksinomaan heidän itsensä päätettävissä. Nuorisotyöntekijöinä ja nuorina ollaan aina jossakin yhteiskunnallisessa tilanteessa. Nuorisotyöntekijän ja nuoren – tai muiden toimijoiden – välinen suhde on kuitenkin vuorovaikutteinen ja eri toimijoiden välisessä neuvottelusuhteessa rakentuva. Nuorisotyölle asetettu yhteiskunnallinen tehtävä ei suoraan sanele sitä, miten suhteessa ollaan ja millaiseksi nuoren kohtaaminen rakentuu. Paljolti on siten kysymys siitä, miten nuorisotyön erilaiset suhteet tulevat määritellyiksi ulkoapäin, mutta myös siitä, miten määritykset nuorisotyön arjessa otetaan vastaan.

Valtiollisen ohjauksen ja nuorisotyön, samoin kuin nuorisotyöntekijän ja nuorekaan suhteet eivät ole yksisuuntaisia, ylhäältä alaspäin tapahtuvaa valtiollista ja kasvatuksellista vallankäyttöä sisältäviä, vaan eri osapuolilla on jossain määrin valtaa ottaa tai olla ottamatta erilaisia tehtäviä ja toimenpiteitä vastaan. Kiinnostavaksi teemaksi tutkimuksessa ja nuorisotyön arjessa nousee nuorisotyön yhteiskuntasuhteen dialogisuus. Missä määrin nuorisotyöllä on suhteissaan neuvotteluvaraa? Toisin kuin nuori, joka voi periaatteessa koska tahansa irrottautua nuorisotyöllisestä toiminnasta, nuorisotyö voi tuskin irrottautua siihen liittyvästä valtiollisesta ohjauksesta.

Edellä kuvatuista erilaisista suhteista avautuvia jännitteitä voidaan tulkita siten kontrollin ja vapauden välisenä dilemmana. Autonomisuuden aate näyttää yhä kannattelevan voimakkaasti nuorisotyötä. Kysymys autonomisuudesta ei sinänsä ole uusi, mutta sen on korostunut nuorisotyötä koskevan ammatillistumiskeskustelun yhteydessä. Autonomisuus tarkoittaa vapautta oman paikan määrittelyssä. Autonomisuus viittaa siten toisaalta joustavuuteen suhteessa valtiolliseen ohjaukseen ja sen asettamiin byrokraattisiin rajoihin (samoin kuin yhteistyökumppaneihin), toisaalta nuorisotyön sisäiseen maailmaan ja epävirallisuuteen, joka näkyy ammatillisissa käytännöissä ja nuoren kohtaamisessa. Autonomisuudella on kuitenkin kääntöpuolensa. Vaikka autonomisuus antaa nuorisotyölle sen tarvitseman luovan ja epävirallisen tilan, se uhkaa samalla rajata nuorisotyön marginaaliin olennaisissa neuvottelu- ja yhteistyösuhteissa.

Nuorisotyötä voidaan tarkastella yhtenä kasvatusalan ammattialana samoin kuin nuorisotyöntekijöitä yhtenä ammattikasvattajaryhmänä muiden ohjaus- ja kasvatusalan ammattilaisten joukossa. Kriittinen lukija voi (si) esittää kysymyksen, miksi erilaisista kasvatus- ja ohjausalan ammattikunnista juuri nuorisotyölle erilaisiin suhteisiin asettuminen virallisen järjestelmän ja muiden toimijoiden kanssa herättää niin suuren huolen oman arvokkaan kadottamisesta siitäkin huolimatta, että tuota omaa arvokasta on vaikea jäsentää. Miksi rajat, määrittelyt, ohjaus, dokumentaatio, prosessit ja mittaus sekä arviointi, jotka koskettavat liki kaikkea kasvatus- ja ohjaustyötä, koetaan juuri nuorisotyön kentällä kasvattajuutta ja kohtaamista uhkaavina tekijöinä?

Soanjärven tutkimus avaa mielenkiintoisen aikamatkan nuorisotyön ammatillistumisen kehitykseen ja nykytilaan. Matkaa voidaan lukea osaltaan kuvauksena ammatillisen itseymmärryksen ja nuorisotyön valtiollisen ohjauksen yhteentörmäyksestä, jossa vastakkain ovat

ainakin epävirallinen ja virallinen, me ja muut, vapaus ja kontrolli, luovuus ja byrokrazia, kenttä ja hallinto. Tutkimus nostaa esiin enemmän dilemmoja kuin ratkaisuja. Samalla kun toiminnalle kaivataan ytimekäästä perustaa ja selkeitä rajoja, erilaisiin sitä koskeviin yritys- suhtaudutaan epäluuloisesti ja jopa torjuvasti. Nuorisotyö ei lopultakaan halua lokeroitua ja tulla kahlitukseksi yhdenlaisiin raameihin. Samaan aikaan kun yhteistyö toisten ammattikuntien kanssa koetaan asiakaskunnan näkökulmasta yhä olennaisempaan, ei omaa autonomisuutta haluta menettää. Tiivistetysti: nuorisotyö haluaa olla mieluummin sekä-että kuin joko-tai.

Tutkimuksen tarkoituksena on ollut selkeästi hahmottaa nuorisotyön jo tiedettyä moninaisuutta ja monitulkintaisuutta. Tutkija on ollut positiossaan vuorovaikutuksellinen. Hän on kuunnellut kentän ääntä ja erilaisia puhetapoja ja asettanut keskusteluun niiden kanssa. Tutkimuksen vahvuus ja haaste on tutkijan dialoginen suhde niin tutkittavaan ilmiöön kuin tutkimuksen ytimessä oleviin nuorisotyöntekijöihin. Soanjärvi on tutkittavien rinnalla yksi vuorovaikutuksellinen tarinankertoja, joka piirtää kuvaa ammatillisen nuorisotyön ytimestä, jännitteistä ja järjestelmästä ja selittää sitä.

Tutkimuksessa on kertojan lisäksi aina mukana yleisö. Lukijalle syntyy kuva, että tutkimuspuhe on suunnattu yhtä paljon kentän ulkopuolella oleville, kuin välineeksi ammatillisen itseymmärryksen jäsentämiseen sen sisällä toimiville. Näin tutkimusta voidaan lukea selontekona, jolla toimintaa perustellaan ja jonka avulla toiminta saadaan näyttämään ymmärrettävältä. Nuorisotyöstä piirtyvä kuva pikemminkin ylläpitää ja vahvistaa alan sisäisessä ja julkisessa keskustelussa esiintyvää kuvaa nuorisotyöstä kuin rikkoo tai ravistelee tai etsii siihen uusia sävyjä. Tässäkään tutkimuksessa ei siten pyritä esittämään viimeistä sanaa siitä, mikä nuorisotyön perimmäinen sanoma on, vaan kuvataan nuorisotyötä toimintana samoin kuin niitä reunaehtoja, joissa tämä toiminta tapahtuu. Lukijan roolikaan ei ole passiivinen. Huolimatta siitä, että tutkija rakentaa tekstin tietyllä tavoin, myös lukija tekee edelleen tulkintoja.

Kriittinen lukija voi kysyä – lähtien liikkeelle Soanjärven alkuasetelman toteamuksesta, että nuorisotyö seuraa ja mukautuu aikaansa – onko nuorisotyön traditionaalinen ideaalimalli enää relevantti. Jos on, niin nuorisotyön identiteetin rakentamiselle haastavinta näyttääkin olevan järjestelmällisyyden ja luovuuden samoin kuin kontrollin ja vapauden yhteensovittaminen sekä joskus varsin epämääräisen hyvän elämän edistämisen toimintamallien näkyväksi tekeminen ja konkretisointi. Kiinnostavaksi nousee kysymys, millainen olisi se maailma, jossa nuorisotyön eetoksessa korostuva autonomia, emansipoivuus ja epävirallisuudelle ja vapaaehtoisuudelle rakentuva nuoren kohtaaminen voisi olla samalla mitattavaa, mallinnettavaa ja helposti itselle ja muille näkyväksi tehtävää? Miten omat tehtävät ja toimintaroolit olisivat sovittavissa osaksi isompaa hyvinvointipoliittista kokonaisuutta?

Sen sijaan, että herätellään kenttää ja etsitään vastauksia ”keitä me olemme” -kysymyksen, nuorisotyössä olisi nyt etsittävä ratkaisuyrityksiä, jotka edesauttaisivat ilmiöiltään, kohderyhmiltään ja tutkimuksellisilta paradigmoiltaan epämääräisen kentän jäsentämistä tai ainakin erilaisten suuntien hakemista. Keskeiset kysymykset kuuluvat: Kenen tai keiden tiedon, kokemuksen ja näkemyksien vastuulla muutoksen aikaansaaminen on? Mitä nuorisotyössä peräänkuulutettu nuorisolähtöisyys alan kehittämisessä tarkoittaa? Ja ennen kaikkea: Miten ja mihin suuntaan alaa kehitetään olemassa olevan tiedon ja sen esiin nostamisen dilemموjen pohjalta? Millaisia tulevaisuuskuvia ammatillista itseymmärrystä koettelevien jännitteiden pohjalta nousee? Lukijan kokemuksen mukaan vaihtoehtoisia skenaarioita lie-nee ainakin kolme:

Skenaario 1: Nuorisotyön toimintaympäristöt laajenevat entisestään ja nuorisotyö on rajoil-

taan amebamainen. Nuorisotyöntekijät liikkuvat joustavasti ja notkeasti erilaisilla harmaan vyöhykkeen toimintakentillä, joita muiden alojen työntekijät eivät koe omikseen. Nuorisotyöntekijöiden asiantuntijuus rakentuu vahvasti verkosto-osaamiselle, nuorten kohtaamiselle ja eri toimintaympäristöihin soveltuvien pedagogisten menetelmien kehittelylle.

Skenaario 2: Nuorisotyöllä on omat selkeästi määritellyt ja rajatut toimintaympäristöt ja toimintaroolit, joissa työskennellään ja jotka myös muut ammattiryhmät tunnistavat ja tunnustavat. Osa entisistä toimintaympäristöistä ja työmuodoista on joko karsiutunut pois tai määrittynyt uudella tavalla. Nuorisotyön ydinosaminen rakentuu nuoruuden asiantuntijuudelle, mikä tarkoittaa nuoren kasvun ja kehityksen osaamista sekä nuorten kasvuympäristöjen kehittämistä niin ennaltaehkäisevästä kuin korjaavasta näkökulmasta.

Skenaario 3. Nuorisotyön toimintaympäristöjen ja tehtävien rajat liudentuvat suhteessa muihin ammattikuntiin, erityisesti sosiaalialaan, minkä seurauksena nuorisotyö erillisenä ammattialana katoaa. Nuorisotyöllistä nuoren kohtaamiseen ja erilaisten luovien ja kulttuuristen menetelmien käyttöön liittyvää osaamista hyödynnetään osana muita ammattialoja.

YTT Katja Komonen työskentelee yliopettajana Mikkelin ammattikorkeakoulussa yhteisöpedagogikoulutuksessa.